

*Абакирова А. Н., магистрант
abakirovaaziza87@gmail.com*

*Карасартова Ж. Б., пед. илимд. канд., доцент
jyrgalkb@gmail.com*

*К. Тыныстанов ат. БИМУ
Каракол ш., Кыргызстан*

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТЫН БОЛОЧОК МУГАЛИМДЕРИ ҮЧҮН БАЛДАРГА БИЛИМ БЕРҮҮДӨГҮ, ТАБИЯЛООДОГУ ПЕДАГОГИКАЛЫК ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Макалада башталгыч класстын болочок мугалимдери балдарга билим берүүдө жана тарбиялоодо колдонгон педагогикалык технологиялардын айрым маселелери, билим берүү жана тарбиялоо процессинде балдардын иш-аракетиндеги конкреттүү максаттар, аларга жетүүнүн ыкмалары, педагогикалык технологиялардын башталгыч класстын болочок мугалимдеринин билим берүү процессин иреттүү түрдө ишке ашыруудагы иш-аракетине байланыштуу өзгөчөлүктөрү, “технология” жана “методика” терминдеринин карым-катышы, өзгөчөлүктөрү берилген. Билим берүү жана тарбиялоо методикасында ыкмаларды, каражаттарды, формаларды пайдалануу, аларды ишке ашыруу балдарга тиешеси жок жалпы түрдө каралса, ал эми билим берүү жана тарбиялоо технологиясында негизги ролду мугалим роль ойнойт да, технологиялык процессти ал өзү ишке ашырар тургандыгы, тарбиялоодогу педагогикалык жөндөмдүүлүктөр, балдарды окутуу жана тарбиялоодо колдонулуучу технологиялардын эффективдүү шарттары чагылдырылган.

Түйүндүү сөздөр: болочок мугалимдер, балдар, технология, билим берүү, тарбиялоо, жөндөмдүүлүк, өндүрүш, метод, инновация, форма.

*Абакирова А. Н., магистрант
abakirovaaziza87@gmail.com*

*Карасартова Ж. Б., канд. пед. наук, доцент
jyrgalkb@gmail.com*

*ИГУ им. К. Тыныстанова
г. Каракол, Кыргызстан*

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ И ВОСПИТАНИИ
ДЕТЕЙ ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ**

В статье рассматриваются некоторые вопросы педагогических технологий в обучении и воспитании детей для будущих учителей начальной школы, способы достижения конкретных целей деятельности детей в процессе обучения и воспитания, особенности, связанные с деятельностью будущего учителя начальной школы при упорядоченном осуществлении процесса предварительного обучения педагогическая технология, термины «технология» и «методика» представлены в статье путем сравнения ряда особенностей, отличающихся от технологии, обеспечивающих понимание одного и того же процесса. Если в методах воспитания и обучения используются методы, средства и формы, а их реализация рассматривается в общем, не привязываясь к конкретным детям, то в технологии воспитания и обучения главную роль играет педагог, и он сам, реализует технологический процесс, педагогическое мастерство в воспитании, и обучении детей.

Ключевые слова: *будущие учителя, дети, технология, воспитание, воспитание, способности, производство, метод, новаторство, форма.*

*Abakirova A. N., postgraduate
abakirovaaziza87@gmail.com*

*Karasartova J. B., cand. ped. science, docent
jyrgalkb@gmail.com
ISU after. K. Tynystanov
с. Karakol, Kyrgyzstan*

**PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN EDUCATION AND UPBRINGING OF
CHILDREN FOR FUTURE ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS**

The article describes how to help future primary school teachers some of the pedagogical technologies in education and upbringing issues of children's functioning in the process of education and upbringing- specific goals and ways to achieve them, pedagogical technologies of pre-education streamline the process of future primary school teachers' activities in implementation-features related to action, with the term "technology "methodology" in a sense, by providing an understanding of the same process, technology has several features different from methodology. The comparison is presented in the article. Education and upbringing when using methods, means, forms in the methodology, in relation to specific children, when they are implemented in a general way in the technology of education and upbringing, the point is that the teacher plays a role, and he implements the technological process himself. pedagogical abilities in the upbringing, education of children and effective technological conditions in the upbringing of children are reflected.

Key words: *future teachers, children, technologies, education to give., upbringing, abilities, production, method, innovation, form.*

Азыркы учурда экономиканын жана маданияттын тез жана горманялуу өсүүсүнүн кызыкчылыктары коомдун башкы өндүргүч күчү жана эң жогорку байлыгы катары башталгыч класстын болочок мугалимдеринин калыптануусунда, башталгыч класстын балдарына билим берүүдө жана ар тараптуу тарбиялоодо жаңыча инновациялык мамилелерди талап кылууда.

Демек, бүгүнкү күндө башталгыч класстын болочок мугалимдерине коюлган талаптарды конкреттештирсек, балдарга билим берүүдөгү жана тарбиялоодогу педагогикалык технологиялардын айрым маселелери тууралуу айтууга болот. Педагогикалык процессте технология идеясынын пайда болушу илимдин жана

техниканын теориялык жана практикалык жетишкендиктери менен байланыштуу болгон. Педагогикалык технологиянын изилдениши өткөн кылымдын 60-жылдары адегенде Американын, андан кийин Европанын мектептеринде башталган. Аны негиздөөчүлөр Дж. Кэрролл, Д. Брунер, Д. Хамбилин, Г. Гейс, В. Коскарелли, ал эми Россияда П. Я. Гальперин, Н. Ф. Талызина, Ю. К. Бабанский ж.б. эсептелет. Азыркы убакта «технология» деген түшүнүк иш-аракеттин бардык түрүндө колдонулат [1].

Өндүрүштө технология түшүнүгү сапаттуу продукцияларды иштеп чыгуунун биргелешкен жолдору, түрлөрү болсо, ал эми педагогикада көп жылдар бою “ыкма”, ошондой эле «усул» деп колдонуп келген. Ал жөн эле методдордун жыйындысы эмес, сапаттуу, көңүлдөгүдөй, каалаган нерселерди жасоо, ал үчүн ар кандай каражаттардын баарын колдонуп (ишкерлер, чыгармачыл адамдар, алдыңкы станоктор, инструменттер ж. б.), эң мыкты нерселерди иштеп чыгаруу түшүнүгү болуп эсептелет. Технологиянын негизги звеносу (өндүрүштүк, социалдык ж. б.) катары анын жыйынтыгы эсептелет. Планада каралган нерсе сапаттуу жасалганда гана, аны «технология» катары кабыл алышат. Эгерде начар иштетсе, анда жаңы жолдорду издеп, жаңы ыкмаларды табуу технологиясы деп аталат. Ал эми «педагогикалык технология» көп жылдар бою окуу процессинде техникалык каражаттарды колдонгондо гана айтылуучу. Азыркы учурда «педагогикалык технология» деген түшүнүк эмнени билдирет?

Ар бир доордун өзүнүн билим берүүгө койгон талабы бар. Доор алмашкан сайын, талап да өзгөрөрү маалим. Көп жылдар бою ар бир баланы ар тараптан өнүккөн инсан катары тарбиялоо милдети чечилбей келет. Ага канча жыл керек? Канча окуш керек (10, 8, 11 же 12 жылбы, мектеп же университетпи)? Айтыш кыйын. Ал образ, идеал катары педагогиканын алдыга койгон максаты катары эсептелүүдө.

Алдыга койгон максат: окуу жана тарбия процессинин жыйынтыгы – эмнени, кимди даярдоонун диагноздук жыйынтыгы (диагноздук максат – педагогикалык термин жана максат аткарылдыбы – анализдөө, иликтөө). Демек, педагогикалык технология – бул мугалимдин алдыга койгон максатты аткарууда колдонгон иш-аракетинин биринчи жыйындысы, же болбосо педагогдун сапаттуу иш-аракетин илимий жактан долборлоо жана сезүү иш жүзүнө ашарына көңүл буруу. Ошондуктан педагогикалык максат профессионал-педагогдун гана аракетинен иш жүзүнө ашат. Ал аракет «технология» деп аталат.

Технологиянын «методика» деген түшүнүктөн айырмасы: ал – иш билги мугалимдин гана аракети, ал эми «методика – бул окутуунун усулдары жана «ыкмалары», анда мугалимдин жеке сапаты аныкталбайт, б. а., аны бардык мугалимдер өзүнүн иш - аракеттеринде колдонушат [1]. Демек, технологияга түшүнүк берсек, ал – чыгармачыл, эмгекчил, тажрыйбалуу жана мугалимдин аракетине тиешелүү категория.

Ал эми педагогикалык технология деген билим берүүнүн жана тарбиялоонун технологиясы болуп саналат. Ошондуктан башталгыч класстын болочок мугалимдерине билим берүүдө окутуунун технологиясын, тарбия берүүдө тарбиялоонун технологиясын айырмалоо керектиги сунушталат.

Эгерде тарбиялоонун технологиясына мүнөздөмө берсек, бүгүнкү күндө «тарбиялоо технологиясы» азыркы шартка ылайык анчалык терең изилдене элек, ошондой эле диагностика түзүү да мүмкүн эместиги аныкталган. Бардыгыбызга маалым болгондой, изилденген анализдер изилдөөнү, тактоону талап кылат. Ал эми окутууда билим берүү процессинин жыйынтыгын бир нече форманын негизинде, мисалы, суроо

коюу, зачет, экзамен, текшерүү иштери ж. б. аркылуу текшерүүгө болот [1].

Демек, башталгыч класстын балдарын тарбиялоодо тарбиянын жыйнтыгын билүү кыйыныраак экенин билебиз, себеби болочок мугалимдин өнүгүүсүнө жашоонун көптөгөн факторлору таасирин тийгизет, коомдун өнүгүшүнө жараша адамдар да өзгөрүлөт. Ошол себептүү башталгыч класстын балдарын окутуу жана тарбиялоодогу ийгиликтер көптөгөн факторлор менен аныкталат жана бул факторлорду баркка албагандык, сөзсүз түрдө, ийгиликсиздикке алып келүүдө. Андыктан мындай факторлор – окутуу жана тарбиялоонун методикасы, балдардын курактык өзгөчөлүктөрү, алардын өнүгүү деңгээли ж. б., ошондой эле жогоруда саналгандардан тышкары, башталгыч класстын балдарынын өнүгүүсүнүн негизги фактору болуп педагогдун, болочок мугалимдин өзү саналат, ал окутуучунун жана тарбиялоочунун ролун өзүнө алат.

Демек, профессионалдык башталгыч класстын болочок мугалимдери өз убактысынын көп бөлүгүн балдарды тарбиялоого жана окутууга арнаган бирден-бир адам болуп саналат. Калган чоң кишилер, баланын ата-энеси өзүлөрүнүн профессионалдык проблемалары жана иш сарамжалдары менен иштешип, балдарга көп убактыларын бөлө алышпастыгын бардыгыбыз билебиз [3]. Ошондуктан эгерде башталгыч класстын болочок педагогдору балдарды инновациялык технологиялардын жардамы менен окутуп, тарбиялашпаса, бир нече муундан кийин коом өзүнүн өнүгүүсүн жоготмок.

Азыркы цивилизациялык коомдо башталгыч класстын болочок педагогу эң негизги фигура болуп саналат. Эгерде башталгыч класстын болочок педагогдорунун ордунда профессионалдык жактан жетишсиз даярдалган адамдар иштесе, биринчиден, балдар кыйналышат, аларда билим берүүдөгү жоготууларга алып келет. Ал коомдо төмөндөгүдөй шарттардын түзүлүшүн талап кылат: окутуучулар жана тарбиялоочулар балдар менен иштөөгө интеллектуалдык жана педагогикалык технологиялык жактан жакшы даярдалышы үчүн педагогго карата психологиялык талаптар коюлат.

Булардын арасынан башкы жана экинчи даражадагы талаптарды бөлүүгө болот. Башкы талаптарсыз жогорку квалификациядагы окутуучу жана тарбиялоочу болууга мүмкүн эмес. Экинчи даражадагы талаптар педагог үчүн сөзсүз түрдө деле эмес, бирок ал башка инсанды жогорку технология менен окутууга жана тарбиялоого жөндөмдүү кылат. Башкы жана экинчи даражадагы талаптар психологиялык жактан башталгыч класстын болочок педагогдун пикирлешүүсү жана ишмердүүлүгү катары кирет, ошондой эле балдарды окутуп, тарбиялоо үчүн пайдалуу болгон анын жөндөмдүүлүгүнө, билимине, биличтигине, б. а., педагогикалык технологияларына көңүл бурулат.

Башталгыч класстын педагогдоруна коюлган башкы жана туруктуу талап бул – педагогикалык ишмердүүлүк, балдарга болгон сүйүү, балдарды окутуу боюнча атайын билиминин болушу, кеңири эрудиция (көптү билүү), педагогикалык интуиция (туюу жөндөмдүүлүгү), жогору өнүккөн интеллект, жалпы маданияттын жана нраванын жогорку деңгээли, балдарды окутуу жана тарбиялоонун ар кандай технологияларына профессионалдуу ээ болуу [3]. Эгерде жогорудагы факторлордын бирөө эле жок болсо, педагогикалык иш-аракеттер жана технологиялар талап кылынары шексиз. Ошол себептүү билим берүү системасы бул кайра тузүүдөн артта калбашы керек, анткени билим берүү социалдык сферада пайда болот, бирок балдарга толугу менен жетишерлик

билим берүү, сөзсүз түрдө, технологиялардын негизинде иш жүзүнө ашары маалым. Ошондуктан коомдогу өзгөрүүлөр окутуудагы жана тарбиялоодогу жаңы технологиялардын максаттарын көздөйт. Алар, өз кезегинде, башталгыч класстын педагогуна берилген бир нече инновациялык талаптарды аныктайт. Андыктан бул талаптарды өз мезгилинде жана так ишке ашыруу үчүн төмөнкүлөрдү аткаруу зарыл:

- коомдун саясий, социалдык жана экономикалык өнүгүшүндөгү тенденцияларды туура баалоо ;

- коомдук тынымсыз өнүгүш үчүн ошол коомдо адамдардын кандай сапатка ээ болушу керек экендигин аныктоо;

- орто мектепте окуган балдар кандай жакшы жактарга кызыгышы жана кандай кемчиликтерден качышы керек экендигин аныктоо ;

- коомго зарыл болгон, инсандын өнүгүшү жана калыптанышы менен камсыз кылынган азыркы мезгилдеги педагог кандай болушу керек экендигин түшүнүү [1].

Коомдун азыркы мезгилдеги прогрессивдүү өнүгүүсүнүн башкы тенденциясы – бул жашоонун демократиялашуусу, б. а., балдарга билим берүүдө жана тарбиялоодо педагогикалык технологиянын келип чыгышы күтүлөт. Ошондуктан педагогдун төмөнкүдөй жалпы жана атайын жөндөмдүүлүктөрү аныкталат. Башталгыч класстын педагогдору өз ишин ийгиликтүү аткарышы үчүн жалпы жана атайын жөндөмдүүлүктөргө ээ болушу керек. Жалпы жөндөмдүүлүктөрдүн катарына балдардын каалагандай ишмердүүлүгүн аныктаган жөндөмдүүлүктөрү кирет. Ошондой эле балдардагы окуу ишмердүүлүгүнүн структурасын жана керек мотивациясын калыптандыруу жөндөмдүүлүктөрү да өзгөчөлөнөт. Ал эми социалдык педагогикалык жөндөмдүүлүктүн көпчүлүк бөлүгүн балдарды тарбиялоого болгон жөндөмдүүлүктөр түзөт. Булардын ичинен төмөнкүлөрдү айырмалоого болот:

- башка балдардын ички абалын туура баалоо жөндөмдүүлүгү;

- ойлонууда, сезүүдө жана кылык-жорукта балдар үчүн мисал жана үлгү болуу жөндөмдүүлүгү;

- балдардагы жакшы сезимдерди, жакшыга болгон каалоону жана умтулууну, балдарга жакшылык кылууну, жогорку нравалык максаттарды баалоо жөндөмдүүлүгү;

- тарбияланып жаткан баланын жекечелик өзгөчөлүктөрүн тарбиянын таасирине ылайыкташтыруу жөндөмдүүлүгү;

- адамдарда ишенимди калыптандыруу жөндөмдүүлүгү;

- ар бир бала менен пикирлешүүнүн керектүү стилин тандоо, аны калыптандыруу жана өз ара түшүнүү жөндөмдүүлүгү;

- тарбиялануучулардын сыйына, балдардын арасында абройго ээ болуу жөндөмдүүлүгү [2].

Демек, жогорудагыларды жыйынтыктасак, жакшы педагог болгонго караганда, жакшы тарбиялоочу болуу татаалыраак. Анткени педагогдордун иш-аракеттери жаратылыш аркылуу берилген жөндөмдүүлүктөр менен байланыштуу экендиги аныкталган.

Ошондой эле социалдык педагогикалык жөндөмдүүлүктөр арасында атайын жөндөмдүүлүк өзгөчөлөнөт, аны башталгыч класстын болочок мугалиминин ишмердүүлүгүндө да, тарбиялоочунун ишинде да көрүүгө болот. Бул – педагогикалык

пикирлешүүгө болгон жөндөмдүүлүк.

Ошондуктан балдарды таануу инсан катары адамдын жалпы баасына кирет, пикирлешүү жөндөмдүүлүгү дайыма өзү жөнүндө таасир калтыруунун негизинде түзүлөт жана балдардын инсандыгынын өзгөчөлүгүн мотивдердин жана ниеттердин, сырткы көзөмөлдөнгөн жүрүш-туруш менен балдардын ички дүйнөсүнүн байланышы түзөт.

Балдардын өзүн-өзү таануусу өзүнүн билимин, жөндөмдүүлүгүн, мүнөзүн жана инсандыгынын башкы өзгөчөлүктөрүнүн баасын, ошондой эле коомду жана курчап турган адамдарды кабыл алуусунан көрүнөт.

Пикирлешүүнүн ситуациясын туура баалоо билгичтиги бул жөндөмдүүлүк жагдайды көзөмөлдөйт, анын белгилерин аңдайт жана аларга көңүл бурат, ошондой эле пайда болгон ситуациянын социалдык жана психологиялык маанисин туура кабыл алат жана баалайт.

Балдарды тарбиялоодо жана окутууда технологиялардын эффективдүү жактарына кызыктыруу өзгөчөлүктөрү төмөнкүдөй шартталат:

- технологияларды системалык түрдө ишке ашыруу;
- балдардын аркетине кызыктыруунун ылайык келиши, мугалимдин түшүндүрүүсү менен коштолот;
- балдардын жетишкендиктери менен аныкталган жыйынтыкка жетүү;
- балдардын жетишкен жыйынтыгынын маанилүүлүгү жөнүндө маалыматты божомолдоо;
- балдардын өзүнүн ишин жакшы жыйынтыкка жетишкендиктин эсеби менен уюштура билүүсүн өнүктүрүү;
- балдардын мурунку жана азыркы жетишкендигин салыштыруу;
- ички стимулдар: кызыкчылык, өзүн-өзү өнүктүрүү максаты, окуудан канааттануу ж. б.

Инновациялык технологияларга таянуу менен, балдардын мотивациялык сферасына таасир этүү өзгөчөлүктөрү да аныкталат:

- балдардын көңүл буруусу анын жеке жөндөмдүүлүктөрүнөн жана мүмкүнчүлүгүнөн көз каранды экендигин концентрациялайт;
- мурунку тапшырмаларды аткаргандан кийин, балдардын жаңы тапшырмага болгон кызыгуусун көрсөтүүсүнө мүмкүндүк берүү [2].

Ошондой эле педагогдун инновациялык технологиясында индивидуалдуу стилдери өзгөчөлөнөт. Таланттуу, чыгармачыл педагог дайыма индивидуалдуулук болуп эсептелет.

Демек, педагогикалык кесипти тандаган ар бир мугалим инсан катары ан-сезимдүү калыштанган жана сөзсүз түрдө индивидуалдуулук болуп саналат.

Ал эми педагогикалык инновациялык технологиясында өзгөчөлөнгөн индивидуалдуулук стилинин негизги белгилерине төмөндөгүлөрдү киргизсек болот:

- темперамент (реакциянын узактыгы жана ылдамдыгы, иштин индивидуалдуу темпи, эмоционалдуу жооп берүү) менен аныкталат;
- окутуу технологияларын тандоо өзгөчөлүктөрү менен айырмаланат;
- тарбиялоонун технологияларын жана каражаттарын тандоо өзгөчөлүктөрү;

- педагогикалык пикирлешүү өзгөчөлүктөрүн айырмалоо;
- балдардын жүрүш-туруш манералары жана түрлөрү кирет;
- кызыктыруунун жана жазалоонун бул же тигил түрүн тандап алуу;
- балдарга психологиялык-педагогикалык таасир этүүчү каражаттарды колдонуу;

Педагог жүрүш-туруш формасынын жана педагогикалык таасирдин бул же тигил технологиясын тандоосу өзүнүн индивидуалдуулук шыгын эсепке алуусу менен шартталат.

Демек, макалада көрсөтүлгөндөй, педагогикалык тажрыйба көчүрүлбөйт, андагы башкы технологияларды колдонуу менен педагог балдарга билим берүү жана тарбиялоо жөнгө салынарында шек жок.

Мындай өзгөчөлүктөр алдыңкы педагогикалык технологияны өздөштүрүүнүн негизинде балдарга билим берүүдө жана тарбиялоодо эффективдүүлүктү жогорулатат десек болот. Ошондуктан балдарга билим берүүдө жана тарбиялоодо педагогикалык технологиялардын мааниси чоң экендиги талашсыз.

Адабияттар:

1. Рахимова, М. Р. Педагогиканын теориясы, системасы жана технологиясы [Текст] / М. Р. Рахимова, М. А. Абдыкеримова. - Бишкек, 2007.
2. Мамбетакунов, Э. Педагогиканын негиздери [Текст] / Э. Мамбетакунов, Т. Сияев. - Бишкек, 2002.
3. Слостенин, В. А. Педагогика [Текст] / А. В. Слостенин. - М., 2010.
4. Подласый, И. П. Педагогика [Текст] / И. П. Подласый. - М., 2000.